

М. М. Бабич,
к. е. н., доцент, здобувач кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНА СУТНІСТЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ*

М. Babych,
PhD (Economics), Mykolayiv National Agrarian University

THE CONCEPTUAL-CATEGORICAL NATURE OF FOOD SECURITY

У статті розглянуто генез трактування поняття та здійснено критичний аналіз існуючих теоретичних положень щодо визначення поняття "продовольча безпека", за результатами якого виділено чотири концептуальні підходи до тлумачення поняття: як стану системи, як рівня доступу, як механізму забезпечення та за поділом на рівні ієрархії. Дослідженням визначено схожі елементи та характерні риси забезпечення продовольчої безпеки незалежно від підходів до тлумачення категорії, а також відмінності у розумінні сутності поняття. Доведено необхідність поділу продовольчої безпеки за рівнями, як важливої складової її забезпечення. Визначено теоретичну сутність продовольчої безпеки різних ієрархічних рівнів, а саме: глобального, національного та регіонального рівнів, а також рівнів домогосподарства та індивіда. Запропоновано відповідні механізми досягнення бажаного стану продовольчої безпеки на різних ієрархічних рівнях: система глобального планування виробництва та розподілу продовольства, сталий розвиток сільського господарства, реалізація аграрного потенціалу, самозабезпечення та державне гарантування.

The article deals with the genesis and interpretation of the concept made a critical analysis of existing theoretical provisions on the definition of "food security" based on which, four conceptual approaches to the interpretation of the term: a state of the system, as the level of access as a mechanism for providing and division-level hierarchy. The study identified some similar elements, features food security, regardless of the approach to the interpretation of the category, and — differences in understanding the essence of the concept. The necessity of separation of food security levels, as an important component of security. Theoretical essence of food security of different hierarchical levels, namely: global, national and regional levels as well as levels of households and individuals. A suitable mechanism to achieve the desired state of food security at different hierarchical levels: global system of production planning and distribution of food, sustainable agriculture, implementation of agrarian potential, self-reliance and state guarantees.

*Ключові слова: продовольча безпека, теорія, концепція, рівень, механізм.
Key words: food security, theories, concepts, level, mechanism.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Початком вивчення поняття "продовольча безпека" можна вважати середину 70-х років минулого століття. Вперше термін "продовольча безпека" введено в обіг після зернової кризи 1972—1973 рр., зокрема на Генеральній асамблеї ООН 1974 р. була прийнята резолюція "Міжнародні зобов'язання із забезпечення продовольчої безпеки у світі", в якій категорія "продовольча безпека" визначалась як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів і в будь-який час до продовольчих ресурсів світу в кількості, необхідній для активного здорового життя [1].

У 1996 р. на Всесвітньому продовольчому саміті глави держав і урядів підтвердили "право кожного на доступ до безпечних для здоров'я і повноцінним продуктам харчування, відповідно до права на достатнє харчування та основним правом кожного на свободу від го-

лоду". Декларація Всесвітнього продовольчого саміту п'ять років по тому, в червні 2002 р., підтвердила важливість зміцнення поваги до прав людини і основних свобод, і закликала "Раду ФАО заснувати Міжурядову робочу групу для розробки Добровільних керівних принципів для надання підтримки зусиллям країн-членів по досягненню поступового здійснення права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки".

Міжнародна робоча група була створена в листопаді 2002 р., тим самим зміцнивши співпрацю, зокрема, з Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини і Спеціальним доповідачем програми "Право на харчування". Через два роки напружених і конструктивних переговорів і обговорень між членами Міжнародної робочої групи і її Бюро, а також представниками суб'єктів діяльності та громадянського суспільства, Добровільні

*Дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету "Продовольча безпека України в умовах євроінтеграції" (державний реєстраційний номер 0114U007072).

Таблиця 1. Сутність продовольчої безпеки за ознакою стану системи

Автор, організація	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Лушпав С. [2]	Стан суспільних відносин	продовольча безпека представляє собою стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності населення до продуктів харчування, що є безпечними для життя та здоров'я, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій
Шкаберін В. [3]	Стан економіки	стан економіки, забезпечений відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, при якому, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається необмежена у часі здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного відтворення кожної особи у звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності в надзвичайних продовольчих ситуаціях
Вараксіна О. [1]		стан економіки держави, при якому на основі сталого функціонування аграрного сектора забезпечуються фізична та економічна доступність продуктів харчування, достатність і збалансованість харчування для всіх верств населення в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні раціональних норм, що забезпечує найвищий рівень фізичного та психічного здоров'я і соціальний розвиток
Кочетков О. [4]	Стан продовольчого ринку	стан продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку, при якому забезпечується гарантований доступ всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя
Прунцева Г. [5]		сукупність державних інструментів регулювання стану продовольчого ринку, при якому досягається фізична та економічна доступність населення до продовольства в кількості, необхідній для активного здорового життя
Варченко О. [6]		характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку

Джерело: розроблено автором.

керівні принципи були прийняті Радою ФАО в листопаді 2004 р.

Добровільні керівні принципи є першою спробою держав інтерпретувати економічне, соціальне і культурне право, а також дати рекомендації щодо вжиття заходів для його здійснення. Мета даних Добровільних ке-

рівних принципів полягає в наданні практичних рекомендацій державам для реалізації ними поступового здійснення права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки, що потрібно для досягнення цілей Плану дій Всесвітнього продовольчого саміту.

Таблиця 2. Сутність продовольчої безпеки за ознакою механізму забезпечення

Автор, організація	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Шебаніна О. [7]	Самозабезпечення	наявність на продовольчому ринку країни такої кількості продуктів харчування, якої достатньо для підтримання здорового способу життя населення; доступність цих продуктів абсолютно для всіх верств населення
Бабенко А. [8]		забезпечення продовольчої безпеки внутрішніми, національними силами для забезпечення громадян продуктами харчування на медично обґрунтованому рівні
Хорунжий М. [9]	Державне гарантування	спроможність держави за будь-яких обставин гарантувати і забезпечувати потреби населення в продовольстві на рівні науково-обґрунтованого споживання та відповідно до його платоспроможного попиту
Добросоцкий В. [10]		здатність держави забезпечити населення належним рівнем споживання продовольчих товарів, застосовуючи, разом з агроекономічним потенціалом всі наявні в державі виробничі, фінансові ресурси, політичні можливості та інші фактори
Шлемко В. та Бінько І. [11]		рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий розвиток держави
Мельник Л. [12]		стабільне, достатнє та гарантоване забезпечення населення продуктами харчування, необхідними для здорового життя людей
Немченко В. [13]		здатність задовольняти потреби населення в продовольстві в умовах обмежених фінансових, екологічних можливостей держави згідно з науково-обґрунтованими нормами, індивідуальних особливостей людини та її платоспроможності та рівня цін
Гойчук О. [14]		здатність держави задовольняти потреби населення країни у продуктах харчування, їх достатньої кількості та якості з метою забезпечення здоров'я людей незалежно від зовнішніх або внутрішніх факторів
Кваша С. [15]		представляє здатність держави підтримувати конкурентний аграрний рівень на світових продовольчих ринках, що дозволяє забезпечити населення держави достатньою кількістю продуктів харчування, які відповідають міжнародним стандартам; полягає у здатності держави, використовуючи власні ресурси агроекономічного потенціалу, забезпечувати виробництво продуктів харчування всередині країни, своїми силами, таким чином гарантувати продовольчу незалежність
Борисенко Є. [16]	Реалізація аграрного потенціалу	забезпечення власною сільськогосподарською і продовольчою продукцією з використанням стратегії аграрного протекціонізму
Вдовенко Н. [17]	Сталий розвиток	принципи сталого розвитку (людина + екологія + економіка) та інвестиційно-інноваційна модель
Банах О. [18]		здатність забезпечити максимальну кількість людей достатнім раціоном харчування в будь-який момент часу, не підриваючи продовольче забезпечення людей у майбутньому

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 3. Сутність продовольчої безпеки за ознакою рівня доступу

Автор, організація	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Щекович О. [19]	Фізичний доступ	забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя
Всесвітній банк [20]		доступ усіх людей в усі часи до достатньої кількості їжі для активного та здорового життя
Дем'яненко С. та Свідерська І. [21]	Фізичний та економічний доступ	Гарантуванні для всіх громадян постійної фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування відповідно до індивідуальних пререференцій споживачів із метою підтримання їх активної та здорової життєдіяльності
Агентство США з міжнародного розвитку [22]		всі люди в будь-який час мають доступ до достатньої кількості продовольства для задоволення своїх потреб для продуктивного та здорового життя
Федерація американських товариств з експериментальної біології [23]	Фізичний, економічний та соціальний доступ	доступ усіх людей у будь-який час до достатньої кількості їжі для активного, здорового способу життя і включає в себе як мінімум: доступність повноцінних і безпечних продуктів харчування; забезпечення можливості придбати їжу, не вдаючись до надзвичайної продовольчої допомоги
ФАО [24]	Фізичний, економічний та соціальний доступ до екологічно безпечної продукції	всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний і економічний доступ до достатньої кількості безпечних і живильних харчових продуктів, які відповідають потребам і перевагам активного і здорового способу життя
Громадська організація з питань здоров'я «Онтаріо» [25]		забезпечення безпечного доступу до достатньої кількості безпечної, поживної (відповідно до культури) їжі для всіх, виробленої в екологічно чистих умовах та за умов забезпечення людської гідності
Громадська організація з питань здоров'я Британської Колумбії [26]	Фізичний, економічний та соціальний доступ до екологічно безпечної продукції	всі громадяни мають право отримати безпечний, особисто прийнятний, поживний склад продуктів харчування за рахунок створення стійкої продовольчої системи, яка максимізує здоровий спосіб життя та рівний доступ для всіх до продуктів харчування
Барраклотом С. та Ютінг П. [27]		гарантування поставок і розподілу продовольства для всіх соціальних груп і окремих осіб; достатній рівень якості продовольства для задоволення потреб у харчуванні, а також платоспроможний попит, який вищий за мінімальну необхідний для фінансової можливості придбання продуктів харчування
Новіков Є. [28]		достатня кількість та доступність продовольства, необхідна кількість і якість продуктів харчування, стабільність поставок продовольства.

Джерело: розроблено автором.

Разом з тим у сучасній науковій літературі до визначення поняття продовольчої безпеки і досі не існує єдиного підходу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Концепції, що відображають зміст продовольчої безпеки як стану системи, додержуються такі вчені як Лушпаєв С. (стан суспільних відносин), Шкаберін В. та Вараксіна О. (стан економіки), Кочетков О., Прунцева Г. та Варченко О. (стан продовольчого ринку) (табл. 1).

У цій концепції визначальна роль у забезпеченні продовольчої безпеки відводиться стану відповідної системи: суспільних відносин, економіки або продовольчого ринку.

Значною є когорта науковців, які відображають сутність продовольчої безпеки як механізм її забезпечення (табл. 2).

При цьому Шебаніна О. та Бабенко А. в якості визначальної ознаки поняття виділяють самозабезпечення; Хорунжий М., Добросоцький В., Шлемко В., Бінько І., Мельник А., Немченко В., Гойчук О. та Кваша С. — державне гарантування; Борисенко Є. — реалізацію аграрного потенціалу; Вдовенко Н. та Банах О. — сталий розвиток.

Концепції, що відображає зміст продовольчої безпеки як рівня доступу до продовольства, додержуються такі вчені як Щекович О. (фізичний доступ), Дем'яненко С. та Свідерська І. (фізичний та економічний доступ), Барраклотом С., Ютінг П. та Новіков Є. (фізичний, економічний та соціальний доступ до екологічно безпечної продукції) (табл. 3).

Об'єднує два останні підходи той факт, що визначальним у змісті продовольчої безпеки є розуміння сутності категорії як процесу, а не як стану системи.

Таблиця 4. Сутність продовольчої безпеки за ознакою ієрархічного рівня

Автор, організація	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Шандбахер В. [29]	Глобальний, національний, регіональний, рівні домогосподарств та індивідууму	глобальна продовольча проблема настільки багатогранна й багатоаспектна, що фактично вона є комплексом проблем, які пов'язані між собою і взаємно впливають одна на одну
Мастерс Л. [30]		забезпечення глобальної продовольчої безпеки є комплексною проблемою, що містить у собі виробництво продовольства у світовому масштабі, потреби й попит на продовольство як похідну від кількості й рівня життя населення у світі, експорт/імпорт продовольства як найважливіший фактор забезпечення необхідного рівня споживання, а також міжнародне регулювання й довгострокову стратегію
Белінгер Н. та Мабсс-Зено К. [31]	Глобальна продовольча безпека вимагає, щоб кількість їжі була достатньою, щоб нагодувати всіх людей у світі; національна продовольча безпека прийнятна ймовірність того, що їжа для споживання в країні відповідає рівням біологічних потреб протягом року; місцева продовольча безпека визначається, як здатність кожної людини придбати продукти харчування	глобальна продовольча безпека вимагає, щоб кількість їжі була достатньою, щоб нагодувати всіх людей у світі; національна продовольча безпека прийнятна ймовірність того, що їжа для споживання в країні відповідає рівням біологічних потреб протягом року; місцева продовольча безпека визначається, як здатність кожної людини придбати продукти харчування
Бодіан О. [25]		здатність подолання дефіциту продовольства, щоб задовольнити цільові рівні споживання протягом року
Забарна Ю. [32]		глобальна продовольча безпека – це стан життєдіяльності населення усіх країн світового співтовариства, в якому кожному представнику людства гарантуються політичні та соціально-економічні права на забезпечення якісними продуктами харчування та питною водою, фізична можливість їх отримання у будь-який час та у будь-якому місці планети, в кількості, достатній для підтримки здорового способу життя та розвитку

Джерело: розроблено автором.

Четвертий концептуальний підхід об'єднує групу науковців, які визначальною ознакою сутності поняття виділяють ієрархічний рівень, на якому досягається продовольча безпека (табл. 4).

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є критичний аналіз та систематизація існуючих концепцій і підходів щодо визначення поняття "продовольча безпека", визначення теоретичної сутності продовольчої безпеки різних ієрархічних рівнів та відповідних їм інструментів та механізмів досягнення бажаного стану.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проаналізувавши підходи до розуміння поняття "продовольча безпека" різних міжнародних організацій та авторів, доцільно відзначити, що більшість виділяє схожі елементи, а саме: продовольча безпека держави повинна бути орієнтована на забезпечення за рахунок власних агроекономічних потужностей, не вдаючись до імпорту продовольства з інших країн; виділення з дефініції "продовольча безпека" критерію якості продуктів харчування дає гарантію повноцінності, по-живності та наявності продуктів харчування у достатній кількості на рівні обґрунтованих медичних норм. Разом з тим, є кардинальні відмінності у розумінні сутності поняття, зокрема: визначення продовольчої безпеки як стану системи або як процесу; різнополярні погляди стосовно засобів досягнення продовольчої безпеки; не всі науковці поділяють думку про доцільність врахування рівнів продовольчої безпеки та ін.

Аналіз наукових праць, що відображають зміст досліджуваної категорії, дозволяє зробити висновок про існування чотирьох концептуальних підходів до визначення сутності поняття "продовольча безпека". До основних підходів відображення змісту продовольчої безпеки ми відносимо такі: стан системи, рівень доступу, механізм забезпечення, ієрархічний рівень.

Наочне відображення існуючих концепцій до тлумачення поняття "продовольча безпека" представлено на рисунку 1.

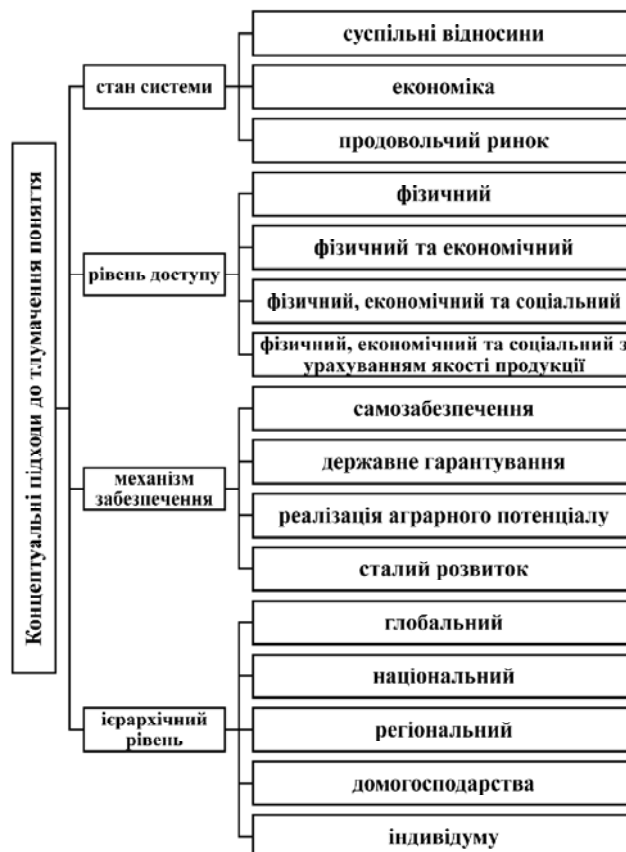

Рис. 1. Концептуальні підходи до тлумачення поняття "продовольча безпека"

Джерело: розроблено автором.

На нашу думку, розподіл продовольчої безпеки за рівнями є важливою складовою її забезпечення: забезпечення глобальної продовольчої безпеки вимагає зусиль усього світового співтовариства, національний рівень — виваженої державної політики, регіональний рівень забезпечується місцевими органами влади та місцевими виробниками продовольства, а рівень домогосподарства та індивідуума залежить від характеристик конкретної сім'ї та людини. Відтак, якщо на національному та регіональному рівні людина є об'єктом продовольчої безпеки, то на рівні домогосподарства і індивідуума вона вже є суб'єктом, що вимагає застосування різних інструментів та механізмів для досягнення бажаного стану продовольчої безпеки.

Теоретичну сутність продовольчої безпеки різних ієрархічних рівнів представлено на рисунку 2.

На нашу думку, механізм досягнення глобальної продовольчої безпеки вимагає формування системи глобального планування виробництва та розподілу продовольства, важливими інструментами реалізації якої є геоагро та глобалагро (рис. 3).

Зважаючи на вищезазначене, можемо стверджувати, що національна продовольча безпека передбачає досягнення фізичного,

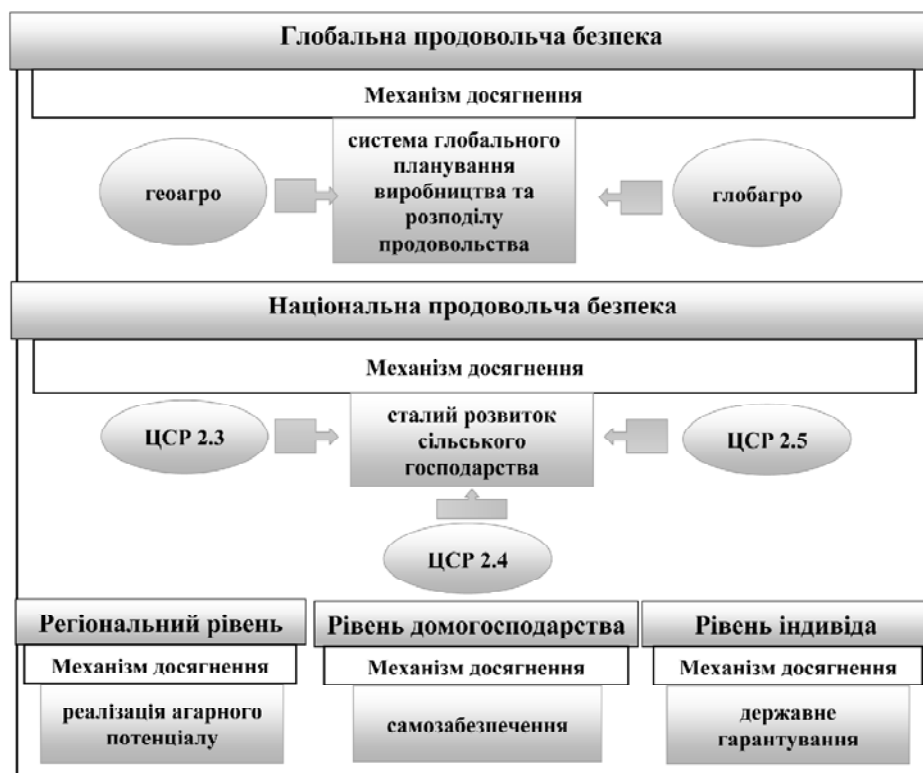

Рис. 2. Теоретична сутність продовольчої безпеки різних ієрархічних рівнів

Джерело: розроблено автором.

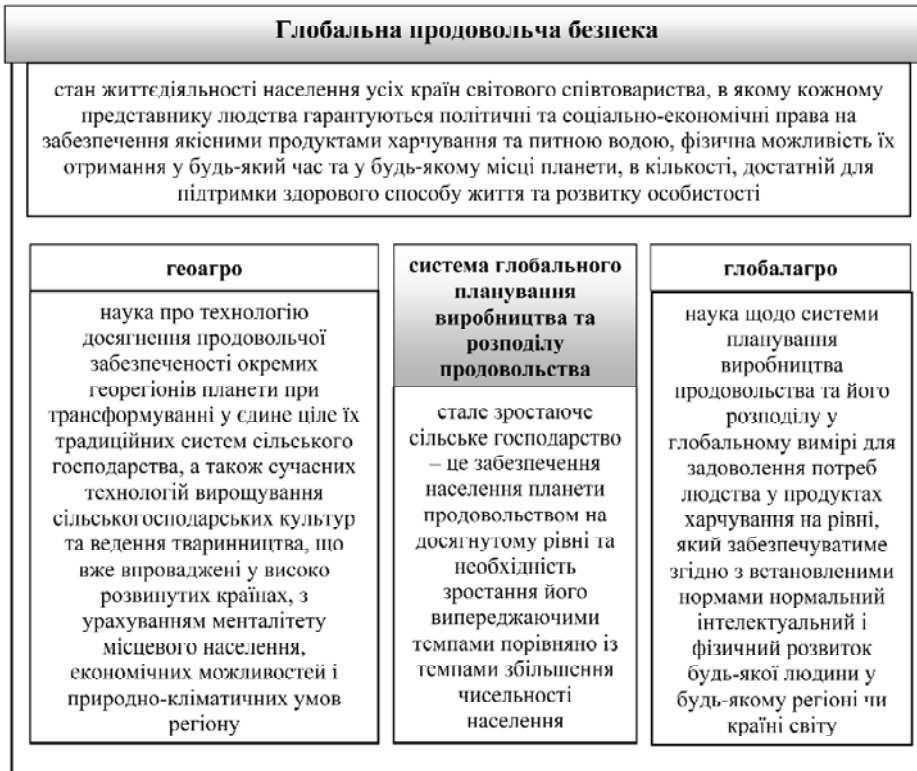

Рис. 3. Теоретична сутність глобальної продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором з використанням даних [17; 32].

економічного та соціального продовольчого забезпечення та поліпшення харчування населення на засадах сталого розвитку сільського господарства.

Механізм досягнення національної продовольчої безпеки вимагає формування системи сталого розвитку сільського господарства. Забезпечення ефективного функціонування такої системи передбачає реаліза-

ція безпека соціально-економічний та екологічний стан розвитку, що забезпечує постійний фізичний, економічний та соціальний доступ людей до безпечної та поживної їжі через застосування адекватних механізмів на різних ієрархічних рівнях".

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження виділено чотири концептуальні підходи до тлумачення поняття "продовольча безпека": як стану системи, як рівня доступу, як механізму забезпечення та за поділом на рівні ієрархії. Встановлено, що більшість авторів виділяє схожі елементи у сутності досліджуваної категорії, а саме: продовольча безпека держави повинна бути орієнтована на забезпечення за рахунок власних агроекономічних потужностей, не вдаючись до імпорту продовольства з інших країн; виділення з дефініції "продовольча безпека" критерію якості продуктів харчування дає гарантію повноцінності, поживності та наявності продуктів харчування у достатній кількості на рівні обґрунтованих медичних норм. Разом з тим встановлено кардинальні відмінності у розумінні сутності поняття, зокрема: визначення продовольчої безпеки як стану системи або як процесу; різнополярні погляди стосовно засобів досягнення продовольчої безпеки; не всі науковці поділяють думку про доцільність врахування рівнів продовольчої безпеки та ін.

Доведено необхідність поділу продовольчої безпеки за рівнями,

Рис. 4. Теоретична сутність національної продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором з використанням даних [33].

як важливої складової її забезпечення, що дозволило сформуванню теоретичну сутність продовольчої безпеки різних ієрархічних рівнів та визначити відповідні їм інструменти та механізми досягнення бажаного стану.

Література:

1. Вараксіна О.В. Теоретичні основи продовольчої безпеки як економічної категорії / О.В. Вараксіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — 2013. — № 1 (56). — С. 50—55.

2. Лушпаєв С.О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України / С.О. Лушпаєв // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 2. — С. 211—214.

3. Шкаберін В.М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / В.М. Шкаберін; Гуманіт. ун-т "Запоріжжя ін-т держ. та муніцип. упр.". — Запоріжжя, 2006. — 20 с.

4. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. — 2002. — № 9. — С. 142—158.

5. Прунцева Г.О. Економічна сутність поняття "продовольча безпека" країни / Г.О. Прунцева // Інноваційна економіка. — 2016. — № 1—2. — С. 34—37.

6. Варченко О. До питання поєднання державного іринкового регулювання продовольчої безпеки / О. Варченко // Економіка України. — 2004. — № 7. — С. 53—59.

7. Шебаніна О.В. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК: монографія / Шебаніна О.В. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 368 с.

8. Бабенко А.А. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах реформування і регулювання аграрного сектору економіки: автореф. дис. канд. екон. наук; Луган. нац. аграрний ун-т. / А.А. Бабенко. — Луганськ, 2005. — 24 с.

9. Хорунжий М.Й. Розробка аграрно-продовольчої доктрини України — імператив часу / М.Й. Хорунжий. // Основні напрями високоєфективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — С. 214—220.

10. Добросоцький В. Основные направления регулирования продовольственного рынка / В. Добросоцький // Экономист. — 2000. — № 3. — С. 78—81.

11. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. — К.: НІСД, 1997. — 144 с.

12. Мельник А.А. Продовольча безпека у національному вимірі [Електронний ресурс] / А.А. Мельник. — Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/184.pdf>

13. Немченко В.В. Продовольча безпека України / В.В. Немченко // Збірник наукових праць ВНАУ. — 2012. — № 4 (70). — Т. 2. — С. 179—183.

14. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія / О.І. Гойчук. — Житомир: Полісся, 2004. — 348 с.

15. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку / С.М. Кваша. — К.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2000. — 252 с.

16. Борисенко Е.Н. Продовольственная безопасность России: проблемы и перспективы / Е.Н. Борисенко. — М.: Экономика, 1997. — С. 334.

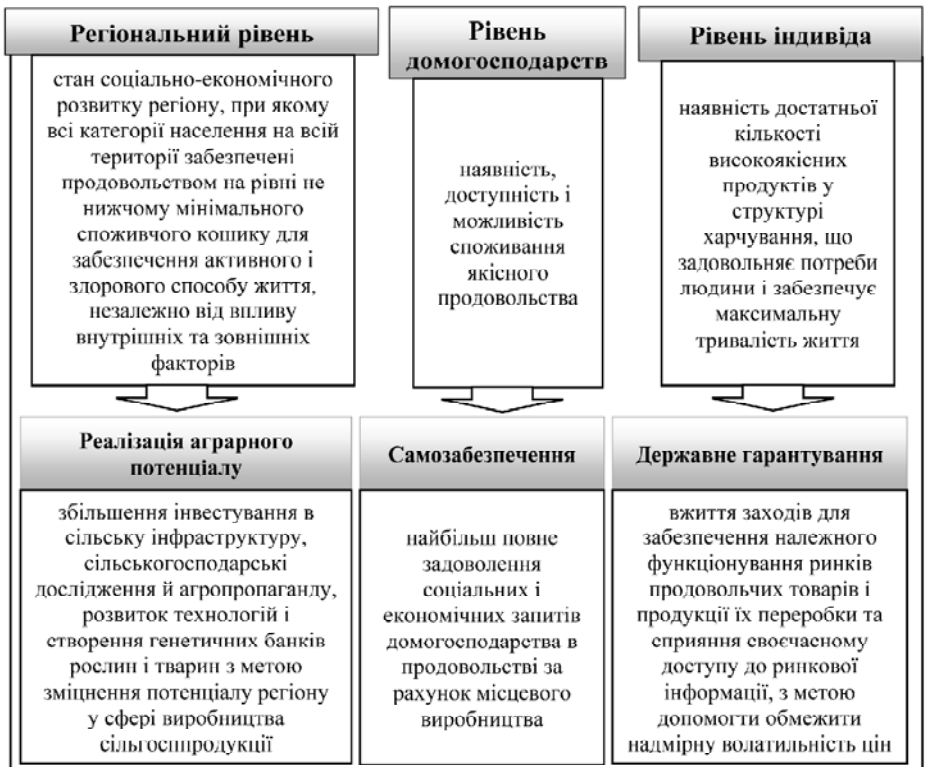

Рис. 5. Теоретична сутність продовольчої безпеки регіонального рівня, рівнів домогосподарства та індивіда

Джерело: розроблено автором.

17. Вдовенко Н.М. Теоретична сутність формування передумов забезпечення продовольчої безпеки на основі інноваційного розвитку аграрного сектору / Вдовенко Н.М. // Економіка Криму. — 2013. — № 2 (43). — С. 42—46.

18. Банах О.І. Теоретичні засади оцінювання продовольчої безпеки як об'єкта статистичного спостереження / О.І. Банах // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. — 2016. — Т. 21. Вип. 7—2 (49). — С. 187—192.

19. Щекевич О.С. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України / О.С. Щекевич. — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2009. — 278 с.

20. The World Bank [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. — Електронні дані. — [The World Bank Group, 2017]. — Режим доступу: <http://www.worldbank.org>

21. Дем'яненко С. До питання про стратегію розвитку аграрної політики України / С. Дем'яненко, І. Свіредська // Економіка України. — 2004. — № 3. — С. 72—79.

22. USAID. What is Food Security? [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. — Електронні дані. — [Official Guide to Government Information and Services, 2017]. — Режим доступу: <https://www.usaid.gov/what-we-do/agriculture-and-food-security/increasing-food-security-through-feed-future>

23. Daniel J. Raiten. Center for Food Safety and Applied Nutrition (U.S.) / Daniel J. Federation of American Societies for Experimental Biology — [s. l.]: Life Sciences Research Office, 1990 — 99 p.

24. Rome Declaration on World Food Security [Electronic resource]: World Food Summit. — [s. l.]. — Mode of access: <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.htm>

25. Badiane O. National Food Security and Regional Integration in West Africa / Badiane O. — [s. l.]: Wissenschaftsverlag Vauk, Kiel, 1988.

26. Seed Barbara. Food security in Public Health and other government programs in British Columbia, Canada: A policy analysis / Seed Barbara. — Unpublished Doctoral

thesis, City University London. — Mode of access: <http://openaccess.city.ac.uk/1173/>

27. Barraclough S. Food Security Trends and Prospects in Latin America / Barraclough S.; Working Paper no 99, Helen Kellogg Institute for International Studies. — [s. l.]: University of Notre Dame.

28. Новіков Є.Ю. Сутнісний зміст поняття "продовольча безпека" / Є.Ю. Новіков // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — № 2 (53). — 2012. — С. 47—50.

29. Schanbacher W.D. The politics of food: the global conflict between food security and food sovereignty / William D. Schanbacher. — Santa Barbara, Calif.: Praeger, 2010. — 148 p.

30. Masters L. The global food crisis and the challenge of food security / Lesley Masters. — Pretoria: Africa Institute of South Africa, 2008. — 79 p.

31. Ballenger N. Targeting Food Security and Food Aid Issues at the GATT / Ballenger N., Mabbs-Zeno C.; National Center for Food and Agricultural Policy. — [s. l.]: Discussion Paper Series no FAP90-07.

32. Забарна Ю.В. Понятійно-категорійна сутність глобальної продовольчої безпеки / Ю.В. Забарна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2013. — Вип. 181(4). — С. 162—167.

33. United nations Ukraine. About SBGs [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. — Електронні дані. — [UN House in Ukraine, 2017]. — Режим доступу: <http://www.un.org.ua/en/millennium-development-goals>

References:

1. Varaksina, O. V. (2013), "Theoretical basis of foodlessness yak ekonomichnoy category" *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, vol. 1, pp. 50—55.

2. Lushpaiev, S.O. (2011), "Acting Aspect of the Food Security of Ukraine" *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, vol. 2, pp. 211—214.

3. Shkaberin, V.M. (2006), "State regulation of food security in Ukraine" Ph.D. Thesis, Public administration, Humanitarian University "Zaporozhye Institute of State and Municipal Management", Zaporizhzhia, Ukraine.

4. Kochetkov, O. V. (2002), "Formulation of the system of showing foodstuffs of bezpeki Ukraine" *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 142—158.

5. Pruntseva, H. O. (2016), "The economic essence of the concept of "food security" of the country" *Innovatsiina ekonomika*, vol. 1—2, pp. 34—37.

6. Varchenko, O. (2004), "On the question irynkovoho combination of government regulation of food safety" *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 53—59.

7. Shebanina, O.V. (2007), *Formuvannia i efektyvnyj rozvytok prodovol'choho pidkompleksu APK* [The formation and development of efficient agriculture food sub], NNC IAE, Kiev, Ukraine.

8. Babenko, A. A. (2005), "Ensuring food security of Ukraine in terms of reforming and regulating the agricultural sector", Ph.D. Thesis, Global economy, Lugansk National Agrarian University, Lugansk, Ukraine.

9. Khorunzhyi, M.Y. (2002), *Rozrobka ahrarno-prodovol'choi doktryny Ukrainy — imperatyv chasu* [Development of the agro-food doctrine Ukraine — the imperative of time], IAE UAAN, Kiev, Ukraine.

10. Dobrosotskyi, V. (2000), "The main directions of regulation of the food market" *Ekonomyst*, vol. 3, pp. 78—81.

11. Shlemko, V.T. and Binko, I.F. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist' i napriamky zabezpechennia* [The economic security of Ukraine: the nature and direction of software], NISS, Kiev, Ukraine.

12. Melnyk, L. (2015), "Food security in national terms", available at: <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/184.pdf> (Accessed 10 May 2017).

13. Nemchenko, V.V. (2012), "Food security Ukraine" *Zbirnyk naukovykh prats VNAU*, vol. 4, pp. 179—183.

14. Hoichuk, O. I. (2004), *Prodovol'cha bezpeka* [Food security], Polissia, Zhytomyr, Ukraine.

15. Kvasha, S. M. (2000), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' APK Ukrainy: stan, stratehiia i taktyka rozvytku* [Foreign trade of agriculture of Ukraine: status, development strategy and tactics], ZAT "NICH LAVA", Kiev, Ukraine.

16. Borysenko, E. N. (1997), *Prodovol'stvennaja bezopasnost' Rossi: problemy i perspektivy* [Food security of Russia: problems and prospects], Economics, Moscow, Russia.

17. Vdovenko, N. M. (2013), "Theoretical preconditions essence forming food security through innovative development of agrarian sector" *Ekonomika Krymu*, vol. 2, pp. 42—46.

18. Banakh, O. I. (2016), "The theoretical basis of the evaluation of food security as the object of statistical observation" *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova*, vol. 21, pp. 187—192.

19. Shchekovych, O.S. (2009), *Formuvannia prioritytetiv ta rozvytok ahrarnoi polityky Ukrainy* [Formation and development priorities of Agrarian Policy of Ukraine], NSC "Institute of Agricultural Economics", Kiev, Ukraine.

20. The World Bank (2017), available at: <http://www.worldbank.org> (Accessed 10 May 2017).

21. Demianenko, S. and Sviredska, I. (2004), "On the development strategy of Agrarian Policy of Ukraine" *Ekonomika Ukrainy*, vol. 3, pp. 72—79.

22. USAID (2017), "What is Food Security?" available at: <https://www.usaid.gov/what-we-do/agriculture-and-food-security/increasing-food-security-through-feed-future> (Accessed 10 May 2017).

23. Raiten, D. J. (1990), Center for Food Safety and Applied Nutrition (U.S.), Federation of American Societies for Experimental Biology, Life Sciences Research Office, Bethesda, USA.

24. FAO (1996), "Rome Declaration on World Food Security: World Food Summit", available at: <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.htm> (Accessed 10 May 2017).

25. Badiane, O. (1998), *National Food Security and Regional Integration in West Africa*, Wissenschaftsverlag Vauk, Kiel, Germany.

26. Seed, B. (2011), "Food security in Public Health and other government programs in British Columbia, Canada: A policy analysis", available at: <http://openaccess.city.ac.uk/1173/> (Accessed 10 May 2017).

27. Barraclough, S. (1987), "Food Security Trends and Prospects in Latin America" Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper, vol. 99.

28. Novikov, Ye. Yu. (2012), "The essential concept of "food security" *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, vol. 2, pp. 47—50.

29. Schanbacher, W.D. (2010), *The politics of food: the global conflict between food security and food sovereignty*, Calif, Santa Barbara, USA.

30. Masters, L. (2008), *The global food crisis and the challenge of food security*, Africa Institute of South Africa, Pretoria, South Africa.

31. Ballenger, N. and Mabbs-Zeno, C. (1992), "Treating food security and food aid issue at the GATT" *Food Policy*, vol. 17, pp. 264—276.

32. Zabarna, Yu. V. (2013), "Conceptual-categorical nature of global food security" *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Ser.: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes, vol. 181, pp. 162—167.

33. United nations Ukraine (2017), "About SBGs", available at: <http://www.un.org.ua/en/millennium-development-goals> (Accessed 10 May 2017).

Стаття надійшла до редакції 21.05.2017 р.